СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXIX.Ч. 300. Джерзи Сіті, Н. Дж., субота, 26 грудня 1931. VOL. XXXIX. No. 300. Jersey City, N. J., Saturday, December 26, 1931. THREE CENTS.

ПРЕЗИДЕНТ ГУВЕР ПІДПИСАВ МОРАТОРІЮ

І ЗАЯВИВ, ЩО НЕ ЗМЕНШЕНО ВОЄННИХ ДОВГІВ НІ НА ОДНОГО ЦЕНТА.

ВАШИНҐТОН. — Ухвалена конґресом резолюція в справі уділення мораторії стала законом, бо вже зістала підписана президентом.

Супроти того, що вона викликала в конґресі горячу дебату, а многі вважали її за притоку до зменшення чи знесення воєнних довгів, президент уважав за вказане видати осібну заяву, в якій підніс, що отсею мораторією не зменшено воєнних довгів ані на одного цента.

ДЕЛЕҐАТКА НА КОНФЕРЕНЦІЮ РОЗЗБРОЄННЯ.

ВАШИНҐТОН. — Президент Гувер заіменував Мисс Мері Емму Вулі, президентку Мавнт Голіок Каледжу, делеґаткою на міжнародню конференцію в справі світового роззброєння.

Д-р Мері Вулі є вже 31 літ президенткою згаданого каледжу. Вона завжди була заінтересована в міжнароднім зближенню, а особливо попирала всяку акцію в справі роззброєння. Вона була одною з перших жінок, котрі вступили на науку до університету, як тільки жінкам дозволено користати з такої науки. Вона є також першою жінкою, яка дістала в Америці титул „Бечелор оф Артс".

Перед кількома роками товариство „Жінок Американської Революції" поставило імя Мисс Вулі на чорну лісту за її пацифістичну пропаґанду. Потім уневажнено цей крок на загальнім зїзді орґанізації.

Мисс Вулі є теж за приналежність Злучених Держав до Ліґи Націй.

КАЖУТЬ, ЩО ПАРТІЯ ПРАЦІ ЩЕ ПОВЕРНЕ ДО ВЛАДИ.

НЮ ЙОРК. — До Злучених Держав прибули два члени бувшого робітничого кабінету в Анґлії, а це Г. Ліс-Смит, ґенеральний начальник почт, і Миссис Аґнес Гемилтон, бувша посолка.

Обидвоє не є зажурені тим, що Партія Праці втратила владу. Вони кажуть, що в Анґлії відносини зміняються і раз одні при владі, а раз другі. Вони певні, що Партія Праці прийде в своїм часі знову до влади. Вона тепер потерпіла за депресію, а в таких тяжких часах загал завжди скидає вину за нещастя на уряд, чи він винен чи ні.

На їх думку вихід з теперішнього важкого економічного положення лежить у першу чергу в тім, щоби чимскорше знести всі репарації і воєнні довги.

КАТАСТРОФА НА СОБВЕЮ.

НЮ ЙОРК. — В часі, коли стація Нюкірк евеню, яка знаходиться на собвейовій лінії „Б.М.Т", була переповнена людьми, надїхав робітничий поїзд зі швелями, які з невислідженних досі причин позлітали з воза й попадали на публику. А що поїзд гнав з цілою силою, то швелі вдарили в людей з цілою силою і покалічили 50 осіб, з яких 6 борються тепер у шпиталі зі смертю.

ПЕРЕКОНАВСЯ, ЩО НАРІД НЕ ХОЧЕ ПРОГИБІЦІЇ.

ТЕРИТАВН (Ню Йорк). — Мейор Юджін Лемен подає, що він старався чесно виповняти свої обовязки і заряджував раз-у-раз наґінку на тих, що нарушують прогибіцію, але прийшов вкінці до переконання, що все те є даремним зусиллям. Він побачив, що нарід не хоче прогибіції та що найповажніші горожани, які займають визначні становища, явно нехтують прогибіцію. Тому і він є тепер за знесення прогибіції.

ПРОГИБІЦІЯ НИЩИТЬ ЗДОРОВЛЯ, КАЖЕ БЕЙТЛ.

НЮ ЙОРК.—В нюйорськім товаристві лікарів відбулася дебата на тему прогибіції. Джордж Бейтл доказував, що прогибіція не тільки скорумпувала Америку і збільшила злочинства, але стала також великою загрозою для публичного здоровля. Тепер, говорив Бейтл, молодь запивається як ніколи передше, а на місце 15,000 давних нюйорських салунів маємо коло 30,000 спікізів, у яких продають лихий алькоголь.

Знести прогибіцію, кінчив Бейтл, значить: відібрати хліб соткам тисяч кримінальних осібняків.

ВОЛ СТРІТ І ПЛЯН ЙОНҐА.

НЮ ЙОРК. — Для фінансістів з Вол Стріт рішення Міжнароднього Банку в Базилеї щодо потреби ревізії пляну Йонґа не є ніякою несподіванкою. Тут уже давно знали, що Німеччина не буде могла сплатити своїх репарацій у такій мірі, як їх приписує плян Йонґа.

НЕ БУЛО БИЗНЕСУ З РІЗДВЯНИМИ ЯЛИНКАМИ.

НЮ ЙОРК. — Хоч ціни на різдвяні ялинки знижено до такої міри, що купці продавали їх з великою втратою, всеж таки не спродано понад 120 ваґонів ялинок.

ЧИ СЬОГОДНЯ ЩЕ ПОТРІБНА „РІДНА ШКОЛА"

Коли повернемо думкою до давнішої чи ближчої минувшини українського народу, завважимо шалену напругу з боку кожночасних польських поколінь в тому напрямі, щоби змінити характер нашої землі. Це саме було давно, є і тепер. Робилося це всіми можливими засобами, з енерґією гідною ліпшої справи, навіть із занедбанням обовязків супроти власного, польського народу. А вже теперішня запопадливість не тільки державних, але й громадянських польських кругів у справах, звязаних з національним характером земель, заселених Українцями, — є поважною загрозою для нашої майбутности. Протягом 40 літ розбудовує польське шкільно-освітне товариство „Школи Людової" польську асиміляційну, національно-державницьку думку. Ідеольоґ, теоретик і реалізатор асиміляційних плянів, Ґрабський, говорячи недавно на теми польсько-українських відносин, пише таке:

„Отже, чи хочемо чи не хочемо — боротися проти українського націоналізму мусимо. А коли вже мусимо боротися, то нехай мета нашої боротьби буде справді велика, історичного значіння, а не замикатися тільки на біжучий день. Нехай це буде боротьба за тривке зеднання цієї землі (східно-галицької) з Польщею **через рішучу перевагу на ній польської цивілізації"**.

Як бачимо — річ іде про перевагу польської цивілізації, **розуміється** — через витиснення цивілізації української. **Таку ідею ширило** здавна й розвивало сорок років товариство „Школи Людовей", **цей культурно-освітний предтеча Польщі.** Поляки добре розуміли ідею того товариства, тому складали на його діяльність великанські суми. У пятьсотліття побіди під Ґрунвальдом над Німцями зложили одного дня так званий „ґрунвальдський дар" — суму 1,000,000 австрійських корон, **себто $200,000. А ввесь цей** запас гроша йшов не на закріплення польського стану посідання, але на поширення переваги польської школи на наших землях.

Ці напрямні політики польського народу не змінилися й до сьогодня. Урядові кола були тої думки, що товариство „Школи Людовей" замало інтензивно працює і цього року забрали керму товариства в свої руки. Значить, уряд дасть допомогу, але не хотів її дати своїм політично-партійним противникам. Це обєднаня урядових польських кол з громадянськими на области освіти є для нас ґрізною перестороґою, що праця на наших землях за поширення польської культури піде ще основніше, ще жвавіше! Цього сподівався наш нарід уже зараз по останніх зборах товариства „Школи Людовей". А щоби таки не було ніяких сумнівів ні в Поляків ні в нас, пише у вересні ц. р. ґенеральний освітний референт того товариства, д-р А. Копач (він є одночасно рефентом головного відділу у львівській шкільній кураторії, себто при найвищій шкільній владі у Східній Галичині):

„Теперішна державна ситуація вимагає, щоби покласти особливий натиск на східні окраїни. Керманичі товариства „Школи Людовей" стоять на становищі, щоби якнайсильніше зміцнити польщину й польську культуру на східних окраїнах, тому й працю тов. Шк. Л. треба взяти під найбільшу опіку. **В тій праці будуть брати участь також західні кружки тов. Шк. Л., а з огляду на важність і далекосяглість справи мусимо покликати до неї і суспільність з цілої Польщі".**

Вже цих кілька заповідей говорять пророчисто, що **на польщення нашої землі мусить іти відтепер вся Польща,** бо цей процес якось задовго треває, а державна ситуація вимагає, щоби це йшло скорше. Навіть свої питомі справи треба залишити; **західні** кружки тов. Шк. Л. мусять іти на поміч. **Дотеперішна перевага польської культури на наших землях і польський маєтковий ценз були міродайними при вирішенні приналежности наших земель до Польщі.** А „тепер — пише тойже Копач — не вистарчає вже оборона нашого стану посідання на східних окраїнах. Треба перейти до офензиви на тому відтінку державно-творчої праці". Як дійти до тої мети? — питає ґенеральний референт тов. „Шк. Л.", і відповідає:

„Передівсім **освітно-виховничим шляхом у першу чергу серед молодого і наймолодшого покоління".**

Тій частині польської преси, яка сумнівалася, чи в теперішний тяжкий час дасть уряд допомогу тов-у Шк. Л. на ширення польської цивілізації на східних окраїнах, той самий д-р Копач відповідає:

„Державна допомога певна і вона буде, бо уряд здає собі справу з освітної праці на східних окраїнах. Наша ситуація на східних окраїнах вимагає, **щоби в праці тов. Шк. Л. не бракло нікого, хто чує та думає по польськи".**

Гей, Браття на іміґрації! Чи ці слова проводира польських польонізаційних плянів не говорять Вам аж забагато?! Тому при Вашому патріотизмі, при Вашій найліпшій волі помогти Рідному Краєві, при Ваших найчистіших намірах — заедно майте на памяти, що не можна тільки літати десь понад хмарами й жити самими мріями, але треба братися за ту важку, дрібну, щоденну роботу і їй помагати в першу чергу.

Але розважмо ще одну обставину. Колись наш нарід пригнетений злиднями журився тільки „кавалком хліба", бо не мав його. Супроти того менше журився школою; а що вона все була чужа, то й сторонив від неї. І сьогодня він не має „хліба". Але самий „хліб" йому сьогодня не вистарчає. **Він хоче освіти.** І саме в той час, коли наш нарід поважно зрозумів вагу освіти, йому грозить безграмотність на тій частині української землі, що під Польщею! Як це?

Від 1928 р. почався в Польщі велитенський приріст шкільної дітвори. Це прийшли повоєнні роки. Польща не має для них ані приміщення в потрібній скількости, ані учителів. Щоби ці потреби заспокоїти, обчислено, що на це треба би **великих міліярдів,** а Польща їх не має, а хочби мала, то дасть на інші цілі, між ними й на ширення переваги польської цивілізації на східних окраїнах. Щоби не захитати **польськости** теперішних шкіл, удержуваних з податкових грошей, вийшов декрет, який **задержує теперішний стан у шкільництві на сім років.**

Щож нам супроти того робити? Чи сидіти й плакати? „Не плакати нам і сльози не лить", співаємо нераз у святочних хвилях. Але кивання пястуком нічого нікому не вадить. І словесного гримання та відказування ніхто не злякається. Тільки лячно стане всім пропаґаторам і ширителям польської культури, **коли ввесь український нарід на всіх усюдах обеднається думкою, що треба нам ратувати українську молодь від заливу польської культури, що треба нам її опанцирити проти всяких хитань і життевих спокус, що інтензивним заходам з польського боку ми мусимо протиставити наші всесторонні заходи, що проти орґанізованої сили мусимо поставити нашу енерґію й завзяття, проти державних підмог — нашу збільшену жертвенність.**

Ще не було в нас ґрізнішої хвилі. Не засліплюймося виключно надіями на теперішне покоління, але оглядаймося на молодь. Тому роля „Рідної Школи" в теперішний час ще важніша, ніж була колись. Мусимо дати їй сили, щоби вона могла видержати натиск польської офензиви й задержати нашу землю для нашого народу, для його слави.

Кождий сотик, кождий даток
Нашій „Рідній Школі" в дар
Це майбутнього завдаток,
Це на ворога удар.

Рідна Школа — наша зброя,
Рідна Школа — це наш щит,
В Рідній Школі — міць героя,
Що неволю повалить.

——o——

Хоч бурі йдуть і громи бють
І в горю серце тоне —
Та вже не вбе нас вража лють,
Не розідять кордони.
Бо ясне сонце вже з імли
Зійшло на нашім полі,
Юнацтва тисячі зросли
У нашій „Рідній Школі".

Президія Тов-а „Рідна Школа" в році 50-ліття враз із референтами поодиноких ділянок (шкільництва, орґанізації, адміністрації, каси, книговодства, книгарні).

МАЄ ПРИЙТИ ДО РЕВІЗІЇ РЕПАРАЦІЙ І МІЖНАРОДНІХ БОРГІВ

БЕЗ ТАКОЇ РЕВІЗІЇ Й СПІЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ ВСІХ ДЕРЖАВ НЕМА ВИХОДУ З КРІЗИ.

БАЗЕЛЬ (Швайцарія). — Дорадчий комітет експертів при Міжнародньому Банку оголосив вислід своїх нарад та досвідів над фінансовим станом Німеччини. Експерти одноголосно прийшли до того заключення, що Німеччина не в стані платити своїх репарацій навіть по скінченню реченця теперішньої мораторії. Експерти навіть приблизно кажуть, коли Німеччина моглаб мати змогу сплачувати свої репарації та міжнародні борги. Хоч експерти не мали права порушувати на своїх нарадах пляну Йонґа, всеж таки з їх заключень виходить, що цей плян має бути змінений в усіх частинах, бо Німеччина не в стані його виконати.

Експерти катеґорично стверджують, що з сучасної економічно-фінансової крізи світ зможе вийти лише тоді, коли всі держави обеднаються для спільної праці над поліпшенням фінансово-економічного стану. Тому в першу чергу мають бути переглянені всі репарації, воєнні борги та ріжні міжнародні борги, після чого треба виготовити новий плян сплати їх, на який погодяться всі держави і який відповідатиме економічно-фінансовій спроможности кождої держави. Іншого шляху для виходу з сучасної крізи комісія експертів не бачить.

ЯПОНЦІ РОЗВИВАЮТЬ СВІЙ НАСТУП.

МУКДЕН (Манджурія). — Акція японської армії проти окремих китайських воєнних банд як у середині дотеперішньої японської окупації Манджурії так і при поширенню окупації на нові терени, розвивається успішно. Китайці лише в окремих випадках ставлять Японцям опір, але не витримують японського наступу й здезорґанізовано відходять.

ЯПОНІЯ НЕ ЗВЕРТАЄ УВАГИ НА НІКОГО.

ЛОНДОН (Анґлія). — Військові представники великих держав при штабі японського головнокомандуючого ґенерала Гонджо заявили протест проти того, що він готовить рішучий наступ проти Чінчова. Та Японці на цей протест великих держав не звернули уваги й розвивають свою акцію далі, відповідно до вироблених плянів.

ЮВИЛЕЙ Д-РА ТЕОФІЛЯ ОКУНЕВСЬКОГО.

ЛЬВІВ (Західня Україна). — Дня 27 листопада б. р. Городенщина величо святкувала 50-ліття громадської праці свого довголітнього провідника й орґанізатора, д-ра Теофіля Окуневського. З уваги на те, що особа д-ра Т. Окуневського є визначною серед провідників усього українського народу, свято мало не вузький повітовий характер, а набрало ширшого значіння.

УМЕР Д-Р МИХАЙЛО КОЦЮБА.

ЛЬВІВ (Західня Україна). — Смерть вирвала з лав українських діячів ще одного визначного робітника на народній ниві, д-ра Михайла Коцюбу. Покійний був перед смертю членом Українського Педаґоґічного Товариства, Т-ва „Сільський Господар" і почесним членом Товариства „Просвіта".

Небіщик кількадесять років працював на полі української культури, освіти, а також був визначним громадським діячем. Походив з Верчан, стрийського повіту, де він народився 1855 року.

ЮВИЛЕЙ ВАСИЛЯ ЩУРАТА.

ЛЬВІВ (Західня Україна). — Відбувся ювилей 40-літньої наукової й літературної діяльности українського критика, поета й письменника д-ра Василя Щурата. Кілька років тому Всеукраїнська Академія Наук вибрала його своїм дійсним членом.

УКРАЇНСТВО ПЕРЕМОЖЕ.

ПРАГА (Чехословаччина). — У журналі „Літерарні Новини" відомий чеський письменник І. Ольбрахт помістив низку статей під наголовком „Боротьба за культуру на Підкарпатській Русі". В своїх статтях він стверджує, що там точиться боротьба між українством та москвофільством. Сили москвофілів та Українців тепер рівні.

Але тому, що українство має природний ґрунт серед місцевого населення, Ольбрахт приходить до висновку, що воно неминучо переможе.

УКРАЇНСЬКІ ВИСТАВИ.

ЛЬВІВ (Західня Україна). — Львівська кооператива „Українське Народне Мистецтво" вряджує в ріжних містах краю вистави свого мистецтва. Вистави проходять з великим успіхом і люди їх численно відвідують. Вистави роблять велику роботу для пропаґанди дійсного українського народнього мистецтва в краю.

ГОТУЮТЬСЯ ДО КОНФЕРЕНЦІЇ ПО РЕПАРАЦІЯМ.

ЛОНДОН (Анґлія). — Між Анґлією й Францією тепер ведуться переговори в справі вироблення спільної плтформи для праці на міжнародній конференції по репараціям, яку скликають на початку наступного року. Вже тепер можна сказати, що ці обидві держави будуть працювади спільно на тій конференції.

„SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays
at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 3, 1879

Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 110 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА:	
Three cents a copy.		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates:		В Джерзи Ситі і Заграницею:	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$2.75

За оголошення редакція не відповідає.

Тел. „Свободи": Montgomery 5—0498. Тел. У. Н. С.: Montgomery 5—1838.

Адреса: "SVOBODA", P. O. BOX 346, JERSEY CITY, N. J.

ВІД РІДНОЇ ШКОЛИ ДО РІДНОЇ ДЕРЖАВИ

За приміром старого краю почали ми і в Америці влаштовувати величаві народні свята з нагоди 50-літнього ювилею істнування „Рідної Школи".

І нам в Америці приємно повеличатися таким великим національним успіхом, до якого причинилися й американські Українці. Бо на „Рідну Школу" складали ми в Америці жертви від довгих літ, постійно й пляново.

Американські Українці були завжди свідомі того, що наші вороги, коли нас поневолили, в першу чергу бралися завжди за знищення рідної школи. В неспокійних часах Хмельницького, як подає архидіякон Алепський, на Україні всі діти, навіть сироти, і навіть жінки вміли читати. В 17 століттю була ще на Україні одна школа на 2,524 душ, а при кінці 19 століття припадала вже за московської влади одна школа на 4,270 душ. Тесаме, що робили з нашою школою Москалі в 19 століттю, роблять тепер Поляки ще й у 20 століттю, замикаючи їх та змушуючи нашу молодь ходити до польських шкіл, у якій беруться виховати нам перевертнів і зрадників.

Супроти того тільки тоді спокійно відітхнемо на рідній землі, коли по всіх наших селах будуть наші рідні школи. Бо щодо цього то все ще є актуальними перестороги автора „Пересторогн" з 17 століття, котрий добачував наш великий промах у тім, що ми мали „великих ревнителів", котрі церкви і монастирі построїли і золотом, сріблом, перлами та дорогими каменями їх украсили, а про школи „посполиті" не подбали. Ото тих саме „посполитих" шкіл нам і тепер треба, а заповнити наші села отими „посполитими" школами — це завдання „Рідної Школи". Миж маємо їй допомагати у тім завданню. І то в подібний спосіб, як це зробив недавно модерний „великий ревнитель", звичайний собі український урядовець, покійний Семен Ручка-Кульчицький, котрий, умираючи, записав у Самборі своє майно, свій дім і город на бурсу для молоді й на рідно-шкільні потреби. Коли такими „ревнителями" покриється наша земля; коли їх знайдемо і між нашою іміграцією — не страшними будуть для нас ляцькі кайдани, бо „Рідна Школа" матиме запевнену матеріяльну підставу для продовжування і поширювання своєї праці.

Тому, коли думаємо про волю і рідну державу, думаймо заразом і про рідну школу, бо рідна школа це той поріг, через який вступається у рідну хату — державу.

ХТО ОСНУВАВ І ХТО ВЕДЕ „РІДНУ ШКОЛУ"

Коли ні виграна битва під Полтавою, ні знищення Запорожської Січи, ні скасування козацьких прав та повернення козаків у кріпаків, ні „святий синод", ні царська школа не могли винищити українства на Придніпрянській Україні, тоді царські прислужники підсунули цареві до підпису славний указ з 1876 р., яким заборонювано друкувати українські книжки, часописи, а навіть ноти з українськими текстами. По цілій Росії розніссе присуд Валуєва, що України „не було, нема й бути не може". Одночасно в Галичині голосили Поляки, що „нема Русі; єст тілько Польска і Москва". По одній і по другій стороні продумувано засоби на знищення тої „Руси". Одним і найважнішим з них була школа. Наддніпрянська Україна не мала конституційних прав, але Галицька Україна забажала зараз у початках свого відродженя покористуватися австрійською писаною конституцією. Основано товариство „Руську Бесіду", в якій гуртувалися львівські інтелігенти; основано „Просвіту" для ширення освіти серед народніх мас; за цим пішло оснування „Наукового Товариства ім. Шевченка" для слідження й творення української науки. В р. 1881 зійшовся у Львові невеликий гурток тих Українців, які близько стояли до шкільної справи і з близька бачили наслідки політики польщення при допомозі школи. Їх 13 зложили й підписали статут теперішної „Рідної Школи", який незабаром влада приняла до відома. Ось імена тих основників: 1. д-р Амвросій **Яновський,** шкільний радник; 2. д-р Корнило **Сушкевич,** прокуратор скарбу; 3. д-р Франц **Костек,** проф. університету; 4. д-р Омелян **Огоновський,** проф. університету; 5. Наталь **Вахнянин,** проф. гімназії; 6. о. Олександер **Стефанович,** професор семинарії; 7. Омелян **Партицький,** проф. гімназії; 8. д-р Омелян **Савицький,** проф. гімназії; 9. Роман **Заклинський,** проф. семинарії; 10. Дмитро **Вінцковський,** нар. учитель; 11. о. Володислав **Бачинський,** крилошанин; 12. Володимир **Барвінський,** редактор „Діла"; 13. о. Іван **Величко,** крилошанин.

Зпоміж названих 13-ох основників лище два дожили ювилею 50-ліття їхнього діла, а то: о. Ол. Стефанович і проф. Роман Заклинський. Цей останній замкнув свої струджені очі пять днів перед Ювилейним Загальним Зїздом „Рідної Школи", що відбувся у Львові 25. березня 1931 р.

Першим головою з боку „Провізоричного Комітету" став д-р Амвросій Яновський, який помер саме в дні першого Загального Зібрання товариства. На провідне становище **голови** „Рідної Школи" висували таку людину, яка в даний час — на думку делегатів — могла найбільше зробити для товариства. Протягом 50 літ зміняла „Рідна Школа" 16 разів свій провід, складаючи його в руки 14 осіб, а з них дві — були головами товариства двома наворотами. З тих голов лише чотири є сьогодні між живими. Кожний з голов тільки тоді не ставав ним наново, коли або помер, або рішучо відказався від головства. Від 21. листопада 1927 головує безперервно Ілля **Кокоруудз,** б. директор української гімназії у Львові. Під його вмілим, розважним, а рішучим проводом „Рідна Школа" значно зросла й скріпилася.

Кожний з голов „Рідної Школи" мав ріжного роду клопоти в тому товаристві; були вони фінансової натури, особової чи політичної, а то й мішалися всі накупу. Найгірше давалися взнаки клопоти політичної натури. Всеж таки треба признати, що здебільша кожний голова „Рідної Школи" йшов мужно й гідно. Ні одної справи, яка йшла в розріз з основними державними законами, чи проти інтересів або чести українського народу в царині шкільництва чи то в Австрії, чи в Польщі — не залишили неоспореною, ведучи за неї боротьбу такими засобами, які були можливі. Завдяки цьому саме деякі позиції вратовані. Завдяки цьому польонізаційна навала припинилась, а то й заломилась.

ІЛЛЯ КОКОРУДЗ,
теперішний голова Тов-а „Рідна Школа
(від 21. XI., 1927).

ЧОМУ БУЛА ПОТРІБНА „РІДНА ШКОЛА"

Як довго українські землі були під Польщію, то є аж до розбору Польщі 1772 р., не мав український нарід ніякої опіки для своєї питомої культури. Навпаки — з боку польського уряду і польської суспільности, до якої в тих часах зачислялася тільки шляхта і духовенство, йшли енергічні заходи, як би ті окремішности знищити. Тому в той час творилися в Польщі тільки польські школи від найнижчих до найвищих, будувалися латинські костели, а декуди то й православні церкви забирали й перемінювали їх на костели. Українських шкіл не удержувала й не творила польська держава. Тільки в деяких місцевостях учили читати із старих підручників, із псалтиря та інших церковних книг.

Коли Галичину прилучили до Австрії, в якій саме тодішні володарі почали організувати шкільництво, повставали народні школи у Галичині по містах, місточках, а навіть у селах, де тільки була парохія. Австрійський цісар Йосиф II. завів був навіть **шкільний примус.** В 1786 р. признала Австрія українську мову за мову краєву, але її вчили тільки в деяких школах. Наука української мови велася майже по мертвецьки, бо замісць учити такою мовою, якою навкруги говорив нарід, учили церковно-славянської грамоти. Щоби вбити всяку охоту до науки в сільської молоді, польські шкільні „надзирателі" страшили, що хто буде вміти грамоту, той піде до війська.

Український нарід ніколи не рвався до **чужої** школи, яка стояла подалеки від його життя. Але тому, що грамотність може викликати охоту дальше вчитися, то Поляки постаралися, що в р. 1812 **скасувала** Австрія шкільний примус. Тоді то церковно-славянської грамоти вчили хіба деякі священики чи дяки по хатах, або захристіях.

Щоби зробити український нарід байдужим до своєї мови, голосили ті, яким це було потрібно, що української мови нема, що це тільки **нарічя** польської мови, якого вживає неосвічена маса і яким нічого ніде не пищуть. Колиж з боку одинокої тоді освіченої української верстви — духовенства, пішла боротьба за введення української мови в школах, до яких ходить українська молодь, тоді виринули поради з боку польської церковної єрархії, щоби переложити церковні книги на польську мову, або друкувати їх латинськими буквами.

Через такі обставини український нарід, що жив у важкій панщизняній залежности від польського двора та його морального опікуна — польського духовенства, здавалося — втратив усяку цікавість до справ української школи, якої світла традиція з часів свободи затратилася. З тим більшим здивуванням приходиться сьогодня пригадати історичний факт з 1848 р. Коли тільки дійшли до Львова відомости про те, що Австрія має скасувати панщину і надати конституційне право, то того самого дня, себто 19. квітня 1848 р., зібралися львівські Українці на нараду, на якій зясовано свої домагання, що їх мають подати у меморіялі до цісаря. Як **перше домагання** галицьких Українців поставлено, щоби 1) у всіх народніх школах Галичини, в округах заселених Українцями, завести українську мову навчання; 2) уділяти української мови в усіх вищих тодішних школах, мотивуючи це демагання між іншим тим, що нічого не може „ранити почування народу більше, як коли йому заперечують його найдорожчий скарб — його мову". Щойно на 3-тому місці ставили тодішні Українці домагання за **поділ** Галичини на українську і польську частину.

Доки Поляки стояли нібито в боротьбі з Австрією, бо надіялися від неї визволитись, то Українці мали бодай Відень, місце, куди могли свої жалоби заносити. Але коли Поляки погодилися, що будуть підпирати Австрію і за те дістали вільну руку щодо політики в Галичині, від тої пори вони старалися **законним** способом недопускати українських шкіл для українського народу. В тій цили вони ухвалили шкільний закон 1866 р., на підставі якого тільки вони мали право рішати, яка має бути школа для нашого народу.

Від тої пори пропадали тисячі українських громад без школи, бо не було для них ні будинків, ні учителів, а що найважніше — доброї волі в правлячих чинників. У народному шкільництві завели двоякі роди шкіл: з іншим пляном навчання для міст, а з іншим (меншим) для сіл. Наслідком такої постанови сільська молодь не тільки не могла переходити до міських вищих шкіл, але навіть не мала змоги забирати місця державної служби (як листарів, податковців, залізничників і т. п.).

Колиж селяни хотіли посилати своїх дітей до міських народних шкіл, де вчили більше, то вийшов розпорядок, що кожна дитина мусить кінчити народну школу в своїй громаді. При закладанні нових шкіл не брали зовсім під увагу ані рідної мови дітей, ані національної приналежности їхніх батьків. Тому, що не все надавалося на писемні інструкції, то шкільне начальство видавало повітовим шкільним інспекторам відповідні устні припоручення й вказівки. Урядова мова по всіх школах була тільки польська; української мови по школах учили вчителі Поляки, які її не знали; не було відповідних українських підручників у школах; всяку самостійну думку українського вчителя переслідувано; учителів тримали на дуже низькій платні, щоби були більше залежними й податливими; вільних місць управителів українських шкіл не обсаджувано цілими роками; польські середні школи творено одну за другою, а українська була тільки одна у Львові; польські народні школи основувано масово навіть у таких повітах, де тоді було чисто, або майже чисто, українське населення. В р. 1881—2 було в Галичині 3,000 громад, а всього 1,529 українських шкіл. Натомісць польські школи були в таких повітах, як: Сянік (53), Перемишль (18), Ярослав (48), Яворів (22), Львів-сільський (43), Сокаль (28), Золочів (33), Тернопіль (38), Теребовля (20), Чортків (26), Станиславів (10); а такі українські повіти на Лемківщині, як Горлиці, мав на 57 шкіл лише 17 українських, а Ясло на 68 — всього 8!

Супроти такого стану ставало щораз більше ясно, що коли завчасу не поставимо оборонного валу; коли не здобудемо рідного шкільництва, то нас знищать. Навіть наново заведений шкільний примус не поправляв жахливого освітного стану серед нашого народу. Йогож заведено не на те, щоби засіяти грамотність, тільки, щоби мати примусовий засіб на польщення нашої молоді через школу. Освітний розвиток так довго не піде вперед, доки в народі не прокинеться самопочуття потреби освіти й як довго ту освіту не будуть передавати засобами, відповідними до освітних вимог і вдачі народу. Ставало щораз яснішим, що такі умовини треба творити власною **громадською** волею, бо ніхто поза самим народом їх не створить. Ставало теж ясним, що боротьби в такій важливій справі не поведуть одиниці. Одиниці можуть упасти чи фізично чи духом; можуть зневіритися чи в боротьбу, чи в діло. На це треба **організації,** де гурт людей, свідомих справи, охочих поборотися, стане на позиціях; треба організації, в якій на місце одного стане нових десять і так поведуть справу аж до успішного кінця.

Дня 29. жовтня 1881 р. поклали у Львові підвалини під таку організацію: підписали статут „Рідної Школи", якої **ювилей 50-ліття** обходить український нарід саме цього 1931-го року.

—o—

ДОТЕПЕРІШНІ ДОСЯГНЕННЯ „РІДНОЇ ШКОЛИ"

—o—

I.

Статут „Рідної Школи" так окреслює мету того товариства:

„Метою товариства є: заспокоювати всі потреби українського народу на полі шкільництва, як також публичного, домашного, передшкільного й позашкільного виховання".

Очевидно, що цієї мети не могла „Рідна Школа" осягнути вповні вже в своїх початках. Треба було освідомити народну масу, що в ділянці шкільної освіти й у ділянці виховання молоді є загалом лихо та що ці справи мають першорядне значіння для будучности народу. Сьогодня це всім ясне, але поставмося на хвилю в стан думки тодішної народної маси, яка щойно вийшла зпід придавляючої панщини; тої маси, яка під впливом нелюдського гнету малощо загалом не забула в собі людської гідности.

Уважаючи, що доля „Рідної Школи" тісно звязана з долею народного вчительства, звернула „Рідна Школа" свою увагу в першій мірі на цей важний, а тоді принижуваний, недоцінюваний та лихо матеріяльно вивінуваний стан — **народне вчительство.** Це була потреба хвилі; бо рухливіші українські вчителі — з браку власної організації, яка їх морально і станово підносила би — вступили до організації польського вчительства, т. зв. „Товарыства Педагогічнего". Від перших початків станула „Рідна Школа" по боці народного вчительства, дбаючи про піднесення його станової і загальної освіти та домагаючися від міродайних чинників для вчительства змоги — користуватися громадянськими управненнями з одного боку, а поправи його матеріяльного забезпечення з другого боку. Суспільно - науково - педагогічний журнал **„Учитель",** який видавало товариство до самої світової війни, був не тільки вчителем української виховної науки (педагогії), але й речником домагань українського вчителя та двигуном його фахової освіти. Тому не дивно, що в першій мірі гуртувалося в „Рідній Школі" в її початках народне вчительство. Другий стан, який стояв з природи речи найближче до шкільної справи, це було духовенство. Тому й воно збільшувало постійно ряди того товариства. Але всеж таки замітне, що вже навіть у першому році істнування товариства (1881) вступали в члени **селяни,** з яких першим був Павло Горбачевський з Кудринець, борщівського повіту.

Обороняючи права українського народу на свою школу, мусів Головний Виділ тодішної „Рідної Школи" від перших починів організації товариства боротися за те, щоби тодішна державна влада **творила** відповідні школи; треба було боротися за **мову навчання** в них та за те, щоб у тих школах шанували українську мову в **урядових** зносинах. Тодішні виділи зверталися до шкільної влади в найріжнороднійших справах, що дотичать школи, як за введення українських катехитур по школах, де були українські діти; домагалися заборони водити українські діти до польських костелів та заборони — силувати українські діти до польської молитви; домагалися, щоб відкрити бодай одну 8-клясову дівочу школу у Львові; домагалися оснування учительської семинарії; обовязкового введення української мови в т. зв. „виділових школах" по містах, у школі Вірменок у Львові та в учительській семинарії в Перемишлі, зрівнання в правах української мови з польською в державних учительських семинаріях та заведення української мови при т. зв. „доповняючій науці", яку ввела була шкільна влада як трирічну школу на селах для тих, що покінчили народну школу.

Це були домагання так сказати би — **загальної** натури. Колиж нарід освідомлювався і набирав охоти посилати свої діти до **середної** школи, якої не було для українських дітей (поза львівською гімназією), тоді сучасні виділи започаткували й вели боротьбу за створення на державний кошт „приготовних кляс" при середних школах, завзято стояли за відкриття вчительської семинарії в Коломиї, або Станиславові та за переміну німецької гімназії в Бродах на українську. Не всі з тих заходів удалися. Але започаткування й завзято ведена довголітна боротьба за оснування української державної гімназії в Станиславові й Тернополі та за відкриття рівнорядних українських кляс при польських гімназіях в Бережанах і Стрию — покінчилися повним успіхом. Це, що рівнорядні українські відділи при гімназіях у Стрию й Бережанах польська влада вже давно закрила, або що при минулорічній пацифікації розвязала українську державну гімназію в Тернополі — зовсім не зменшує заслуги „Рідної Школи", бо ті школи в свій час сповнили свою задачу якнайкраще. Не поминала тодішна „Рідна Школа" гострої тоді університетської справи, вносячи меморіял до міністерства у Відні. В тодішній боротьбі серед власного громадянства за фонетичний **правопис**—подала „Рідна Школа" свій авторітетний голос за фонетику і тим примусила австрійсько-польську владу обовязково ввести цей правопис при навчанні в державних школах. Знаючи вагу шкільних підручників, домагалася „Рідна Школа" окремої комісії **знавців,** які зложили би підручники, відповідні для українських шкіл і дітей.

Не зважаючи на те, що це були здебільша лише **домагання,** вони мають свою ціну: вони гуртували вокруг себе всі свідоміші національні елементи та приучували нарід обстоювати справи чисто ідейні.

Вчасно зміркували чинники відповідальні за „Рідну Школу", що заки зорганізують і привчать старше громадянство станути лавою за своє право на виховання молоді, — тої молоді може вже не стати. Треба було як можна найшвидше всіми доступними шляхами дістатися до сердець молоді, заволодіти нею. Цю мету здійснювала „Рідна Школа" кількома шляхами, а саме: 1. видавництвом книжечок для молоді, які почало товариство друкувати вже зимою 1884 р.; 2. оснуванням селянських бурс та інститутів (почнаючи інститутом для хлопців у Львові); 3. двигненням освітного рівня українського жіноцтва, уладжуючи для нього виклади в рр. 1890—1893, закладаючи **дівочий** інститут у Львові (1899); та 5. видавництвом діточого журналика „Дзвінок".

Всі ці заходи завершилися в довоєнному часі тим, що „Рідна Школа" не могла вдоволитися дальше самими **домаганнями** й чекати, хто зна як довго на їх здійснення, але відважилася в 1898 р. відкрити власну приватну українську дівочу **виділову школу** (вищу від народної). За цим пішло відкриття першої української приватної **жіночої вчительської семинарії** у Львові (1903) та в 1907 р. приватної **„школи вправ"** у Львові.

Щоби зменшити соромну цифру неграмотности, взялося товариство ще до війни до здійснення клича „геть неписьменність", основуючи курси для неграмотних не тільки по численних селах, але й у військових австрійських касарнях.

Знайшовши свій властивий шлях, почало товариство чи то прямо через головний виділ, чи через свої філії основувати одну народну школу за другою: перша станула 1906 р. в селі Зарваниці, золочівського повіту. За нею (1908) у Гвіздці, городенського повіту, а так у томуж році в Івашківцях і Щасніві, збаражського повіту, та в Чорткові і його передмістю — Вигнанка; в р. 1910 повстали такі школи в Коломиї, Перемишлі, Кнігинині коло Станиславова, в Пістині коло Косова й Білозірці у Збаражчині; в р. 1911 станула у Львові школа ім. Короля Данила, а дальше в Копані (Перемишлянщина) й Хоптянці (Скалатщина). Крім того відкрито ще 35 приготовних курсів до гімназії, 3 приготовні курси до семинарії та численні „селянські бурси".

Не всі з тих шкіл устоялися до сьогодні. Деякі падали й підносилися, а деякі завмирали внаслідок зовнішного смертельного удару, а часом і внаслідок нашого загального зубожіння.

Навіть у часі такого катаклізму, яким була світова війна, „Рідна Школа" не припинила своєї діяльности. Вправді війська білого царя забрали всю обстановку з хлопячого інституту у Львові, а дівочий інститут перемінили на свій дівочий пансіон, але заходам тих членів виділу, яких Москалі не вивезли, вдалося не тільки відновити **всі** приватні середні школи, які полишив без опіки „Краєвий Шкільний Союз", не тільки дівочу виділову й 4 народні, але ще й у 1915 р. відкрити нову хлопячу народну школу ім. Т. Шевченка у Львові, яка й до сьогодні виховує українських хлопців.

Колиб „Рідна Школа" не мала була за собою ніякої іншої діяльности поза цією щойно названою, то вона була би мусіла ввійти до історії нашого національного відродження й розвитку. Візьмім під увагу хочби самі тільки **бурси,** яких товариство удержувало тоді вже 21 в ріжних сторонах краю. В кожній з таких бурс виховувалося по кількадесять, а то й по кількасот хлопців. Не один сьогоднішний громадянин завдячує тим бурсам зперед 25 чи 30 років покінчення школи й досягнення кращих життєвих умов. Тисячам вихованців тих бурс завдячує український нарід неодно діло, яке в чималій мірі прискорило процес національного відродження.

Видавництво діточих книжечок чи „Дзвінка" — витискало з діточих рук всякі польські діточі журналики в роді „Малих Святків", які баламутили українську дітвору. На диво — попит за діточими виданнями був тоді такий, що перші з них розходилися в цілости протягом одного року. Сьогодні дбає видавництво „Рідної Школи не тільки про заокруглену добру лектуру для молоді, але й доставляє для неї необхідні шкімьні підручники.

Дівочий інститут та материнська опіка в ньому над українською дівчиною уможливили неодній дівчині користати з дальшого загального чи практичного образування в місті. А вже відкриттям дівочих приватних шкіл і творенням при них ріжнородних курсів, — „Рідна Школа" не тільки попала на свій властивий шлях, але й заповнювала частинно ту важку в наслідках прогалину, яка в нас розпаношилася через недостачу дівочих шкіл загалом, а українських зокрема в часі, коли українською дівчиною поза родичами ніхто не займався.

(Кінець буде).

„РІДНА ШКОЛА" Й ЖІНОЦТВО

Від перших початків свого істнування розуміла „Рідна Школа" своє завдання так, що її діяльність мусить якнайшвидше захопити в свій обсяг виховання української дитини. Це могло щойно тоді статися, коли товариство зуміє приєднати родину для тієї ідеї, якій само мало служити.

Душею родини жінка. Тому то „Рідна Школа" звернула велику й особлившу увагу на виховання й освіту українського жіноцтва. Тут мали свій початок усі заходи з боку „Рідної Школи" в її перших початках за творення жіночих середних шкіл-ґімназій і вчительських семинарій, відти ішла потреба боротися за рівноправність української мови з польською в істнуючих державних „виділових" школах, бо треба було завчасу звернути увагу молодих дівчат, що їх рідну мову шанується нарівні з іншою. А це були часи, коли крім родини ніхто в нас вихованням дівчат не займася. В обороні жінки-людини відзивалися в нас щойно перші голоси небуденних жінок: Марії Марковички, Ганни Барвінок, Олени Пчілки, Ольги Кобилянської, Наталії Кобринської, Евгенії Ярошинської, Юлії Шнайдер (Уляни Кравченко) та Лесі Українки. Це були часи, коли польський шляхтич, посол до львівського сойму, признавав потребу освіченого жіноцтва настільки, — що як говорив— „нам треба розумніших ґуверанток". Таку образу кинули у галицькому соймі в 1903 р. в дискусії над внеском українського посла Озаркевича, щоби відкрити в Галичині українську дівочу ґімназію. Це були ті роки, коли до нас тільки поволі й нелегко доходили смілі й уперті голоси жіночих змагань до освіти, до рівности, до права.

Рівноправність жінок нарівні з мущинами зазначувала „Рідна Школа" вже в своїх перших початках не тільки на словах, але й на ділі. Доказом цього хочби вибір Варвари Літинської ще в 1897 р. до виділу товариства й наділення її відповідальним становищем — скарбника товариства. Це була на ті часи неможлива новина, на яку не пускалося ніяке інше не-жіноче товариство.

Дбаючи за піднесення духового рівня українського жіноцтва того часу, рішив головний виділ у 1890 р. уладити „поучаючі виклади з історії" в товаристві „Кружок львівських дівчат". Такі виклади виголошували найліпші тодішні наукові українські сили, як: Олександер Барвінський, Т. Грушкевич, Володимир Коцовський, Михайло Пачовський, Василь Тисовський та Осип Маковей. Щоби завести більшу систематичність у тих викладах, створено при тодішній „Рідній Школі" т. зв. „Літературний Кружок". Рівень українських курсів для жінок піднісся ще вище в 1893 р., коли то в ньому почали брати участь такі світочі, як новий тоді проф. університету Михайло Грушевський та незабутний Іван Франко.

Одначе всі дотеперішні заходи уважала сама „Рідна Школа" за невистарчаючі, за доривочні. Вони були зорґанізовані передівсім для „проломання перших ледів", щоб загалом звернули увагу жіноцтва на дещо інші ніж чисто домашні справи. Всі ці заходи мали вплив тільки на львівське жіноцтво. Тому „Рідна Школа" мусіла подумати про збірне виховання жінок, про загал майбутніх українських матерей. Започатковано ці заходи оснуванням Дівочого Інституту у Львові в 1899 р., в якому знайшли за тану оплату приміщення й виховання дівчата з усіх сторін Галичини, з усяких станів родин. Від тої пори відважилися й наші селяни перший раз без страху післати своїх дівчат на науку в місто. Доки не було інституту, заходили випадки, що несвідомі селянські дівчата не вміли опертися спокусам великого міста і його шумовин; вони не мали відповідного приміщення й материнської опіки. Яке велике довіря скоро добув собі Дівочий Інститут, вказує хочби та обставина, що в 1903 р. було в ньому на 76 учениць 44 дочок селян, 3 ремісників, 14 народних учителів, 7 священиків, 2 купців і 6 ріжних фахів. Науковою директоркою Інституту, яка виконувала з посвятою свої обовязки безплатно, була пізніша учителька дівочої школи ім. Шевченка, гром. Марія Білецька, високо шанована й тепер у кругах громадянських. Кожного року уладжував Інститут свої прилюдні пописи з ріжнородною програмою, а українська преса писала про них широко з повним признанням.

Уважаючи матір основою родини, треба було ту основу підготовити, скріпити її сили духа й піти назустріч не тільки бажанням одиниць зпоміж жінок, але й потребі народу: дати жіночій масі рідне виховання й освіту. Тому то в 1898 р. відкрила „Рідна Школа" у Львові першу українську дівочу виділову школу ім. Т. Шевченка. Таких українських державних шкіл зовсім не було в Галичині. Яка була потреба такої школи, свідчить та обставина, що н. пр. в 1910 р. було в ній 335 учениць, а в 1911 р. вже 408! В році 50-літного ювилею основниці цієї школи слід згадати на вічну памятку, що ввесь учительський збір тієї школи, як жіночі так мужеські добірні педаґоґічні сили, зреклися першого року нагороди, яку признав їм головний виділ „Р. Шк." за їхню працю.

Маючи на увазі практичні потреби своїх учениць у будучности, наказала „Рідна Школа" завести в тій школі науку стеноґрафії і писання на машині. Відкрито при ній також курс української мови й літератури, на який зголосилося відразу 100 дівчат з польських міських шкіл. Першого року треба було розділити курс на два відділи, а другого — аж на три. Такі курси вело товариство аж до війни. Очевидно, що зі зростом тієї школи і відкриттям через „Рідну Школу" нових дівочих шкіл меншало число тих дівчат, які потребували окремих українських курсів.

Дівоча виділова школа, яка проістнувала вже кілька років, викликала потребу дальшої освіти для дівчат. В 1903 р. відкрила „Рідна Школа" у Львові першу українську дівочу вчительську семинарію. Потреба такої школи була дуже пекуча як з огляду на недостачу українських учительок (а ураїнських державних семинарій зовсім не було), так і з огляду на те, що українські дівчата не могли поступати до польських державних семинарій, бо до першої кляси був вступ обмежений законом тільки для 40 учениць. А звісно, що туди попадали в першу чергу учениці-Польки.

Істнування дівочої вчительської семинарії вимагало, щоби створити нижчу народну школу, в якій могли би учениці дівочої вчительської семинарії практикувати. Тому в 1907 р. відкрила „Рідна Школа" так звану „школу вправ". Всі ці школи істнують до сьогодні. Всі вони виховують українських свідомих громадянок. Чимало учениць і вчительок тих шкіл брали активну участь в українській війні як санітарки, як канцелярійні помічниці, а навіть як боєвички. Згадати хочби хорунжого Січових Стрільців, Олену Степанівну, ученицю тої школи. Сьогодні є жіночих шкіл більше в рамах товариства „Рідна Школа": є дівочі ґімназії у Львові, Коломиї, Тернополі й Станиславові; є дівочі вчительські семинарії в Коломиї, Самборі, Стрию; є дівочі промислові школи в Перемишлі й у Львові, а є й окремі дівочі народні школи, як от н. пр. велика числом дівчат — школа ім. Бориса Грінченка у Львові.

Маючи таку велику скількість чисто дівочих шкіл, займає „Рідна Школа" велике число українських учительок, які мають зовсім рівні права з мущинами-вчителями. А на честь тих учительок годиться сказати, що вони заслугують на цю рівноправність, але деякі з них ще й на виріжнення. Для прикладу згадаю хочби лише Константину Малицьку, виховницю, діячку і письменницю.

Супроти такого розуміння та оцінки жіночого питання з боку „Рідної Школи", супроти наскрізь практичної розвязки справ, які дехто пробує розвязувати теоріями і дискусіями, не дивно, що всі жіночі орґанізації в Галичині стоять у найтіснішій співпраці з „Рідною Школою". Товариство „Українська Захоронка" навіть передала „Рідній Школі" ті захоронки, які воно само оснувало, а дальше старається про доживлення дітей у тих школах. В 1929 р. створилася при „Рідній Школі" окрема комісія для дошкільного виховання, в якій засідають представниці „Союзу Українок" і „Товариства Опіки над Молоддю". Завданням тієї Комісії — одноцільність виховання в „діточих садках" без огляду на те, хто ті „садки" удержує. Представниці жіночих товариств засідають і по інших важних комісіях „Рідної Школи", а недавно була навіть головою преважної Комісії для справ фахового шкільництва гром. Марія Білецька. Жіноцтво має в „Рідній Школі" навіть свою окрему філію, що називається „Кружок Рідної Школи ім. Ганни Барвінок": Ця філія опікується з доручення Головної Управи деякими дівочими школами у Львові, а при цьому розводить дуже видатну працю серед українського жіноцтва.

Але не тільки жіночі орґанізації ставляться зі зрозумілою прихильністю до „Рідної Школи". Коли треба щось зробити скоро, прецізно й обережно, а успішно, тоді показують жінки свою справність і зручність. І треба признати, що всюди вивязуються прямо знаменито.

Ця взаїмна симпатія причиняється до того, що чимало українських жінок складає чи орґанізує великі жертви на потреби „Рідної Школи". Жіноцтво всіх верств і станів не тільки складає з останнього свою призначену пайку на ті потреби, але й записує своє майно на ті потреби, коли ним тільки самостійно розпоряджує.

От н. пр. бл. п. Анна Данилюк, бувша учениця рогатинської ґімназії, записала на „Рідну Школу" парцелю вартости $1,000. У Станиславові записала ще живуча старенька Альбіна Яконович будівельну парцелю при одній з гарніших головних вулиць, а на тій парцелі поверхову нову фронтову каменицю та за каменицею партеровий мурований дім, все вартости найменше $50,000. От селянка — анальфабетка Марія Сеньків з Калинівщини (в Чортківщині) записала для „Рідної Школи" 1 і ½ морга подільського чорнозему; все, що мала. У Калуші дарувала гром. Павлина з Теницьких Бойковичева, вдова по бурмістрі, одноповерховий дім, а в Темерівцях коло Станиславова подарувала „Рідній Школі" тамошна громадянка Ксеня з Умришів Микитин четвертину своєї будівельної парцелі, Олена Прийма в Дулібах коло Заліщик подарувала один морг поля, а бл. п. Ольга Дубівна, вчителька в Бучачі, записала всі свої ощадности, $590.

І українське жіноцтво в Америці причиняється у великій мірі до матеріяльної піддержки „Рідної Школи" в старому краю. Багато жіночих орґанізацій присилає свої поменші дари. Навіть між членами-добродіями не бракує американських жіночих орґанізацій, як от „Українська Жіноча Громада" в Ню Йорку та „Український Жіночий Клюб" у Гемтремку. Є між членами-добродіями і представниця робітниць, гром. Юстина Горішна з Гемтремк, яка самостійно, без ніякого впливу зложила для „Рідної Школи" особисто $50.

Взаїмне розуміння завдань поміж „Рідною Школою" й українським жіноцтвом зовсім природне. Одна й друга сторона має на меті виховання української дитини, до якої з природи річи — стоїть найближче українська жінка.

Народна школа Тов-а „Рідна Школа" в Березові нюкному (пов. Коломия).

ЗВІДКИ ВЗЯЛИСЯ ҐІМНАЗІЇ „РІДНОЇ ШКОЛИ"

Нерідко ще й сьогодня почуєте „закид" у сторону „Рідної Школи", що вона утримує ґімназії та що тільки про них дбає. Хтось кинув колись непродумано цей ніби-закид, а інші повторювали, не застановляючися над тими наслідками для нашого народу, які повстали би, коли би так „Рідна Школа" пішла за тими голосами й легкодушно дійсно звинула того роду школи. Не будемо арґуметувати, що нарід мусить мати всякого роду школи й виховувати свою молодь ріжнородно і всесторонно. Не треба цього особливо для Америки, де стільки робітничих дітей кінчать „гай скул" на те, щоби йти до фабрики чи ремесла. І від цього нарід зовсім не збідніє; навпаки — морально багатіє! Хочемо тільки піднести, що „Рідна Школа" не творила в своїй орґанізації ніяких ґімназій, поза дівочою ґімназією у Львові, якої домагався Головний Зїзд делеґатів „Рідної Школи" в 1923 р.

В р. 1868 створено у Львові Краєву Шкільну Раду, яка взяла собі за ціль прискорити польщення української частини Галичини. Бобжинський, як віцепрезидент Кр. Шк. Ради, висловився явно, що його завданням є довести як найшвидше, щоби сім міліонів населення Галичини почували себе справжніми Поляками.

Розвиток українського життя виказував на всіх ділянках недостачу не то фахових, але просто освічених людей. Політичне положення Українців вимагало, щоби можна було виказати по австрійських урядах як найбільше Українців. Зрештою важне й це, що треба було добувати нові варстати праці, бо селянська маса убожіла, а на розбудову промислу не було капіталу.

До часу оснування Краєвої Шк. Ради було в Галичині 18 державних ґімназій, а з них тільки одна (у Львові) мала український виклад і то тільки в нижчих клясах. Від часу Кр. Шк. Ради, себто від часу, відколи фактично Поляки взяли самостійно в руки керму державного шкільництва в Галичині, відкрито за 40 літ (до 1908) у Східній Галичині 23 нових державних ґімназій, а між ними тільки 4 українські. Державних українських семинарій — таки зовсім не було. За той самий час відкрито ще в Галичині нових 17 польських державних ґімназій, бо Полякам також треба було зі свого боку дбати про освічених людей і про це, щоби як найбільше напхати своїх до австрійських урядів.

Українська селянська молодь не могла як слід учитися в польських школах, бо не знала мови, а згодом, то її прямо недопускали до тих шкіл, перепалюючи при іспитах. Тому то провідники поодинокох повітів основували в повітових містах українські приватні ґімназії, до яких могли ходити діти таких родичів, що були в стані платити за науку. Решту видатків збирали в повіті, де була школа. Нарешті створилося тих шкіл таке число, що треба їх було обєднати й завести якийсь лад.

В 1910 р. відбувся зїзд тодішної Національно-Демократичної Партії, який ухвалив створити Краєвий Шкільний Союз, з представників товариств і партій, що буде опікуватися відкритими приватними середними школами й основувати нові. Такий Союз дійсно створено на нараді 9. лютого 1910 р., а його головою став проф. Михайло Грушевський. До Союзу входила й тодішна „Рідна Школа" через своїх двох представників. Ба, що більше: тому, що на підставі занонів приватна школа мусіла мати якогось власника, а Кр. Шк. Союз не був реєстрованим товариством, то доручили „Рідній Школі", що вона має фіґурувати на зверх як власник українських приватних середних шкіл. Крім того „Рідна Школа" навіть творила приватні курси для тих дітей, що мали ходити до тих ґімназій. Від того Кр Шк. Союза, зглядно від його збіркової секції, яка назвала себе „Рідна Школа" виїхав був у 1912 р. д-р Семен Демидчук як перший делеґат до Америки для першої орґанізації грошевої допомоги серед української еміґрації.

Можна догадатися, що така мішанина вводила хаос, коли обі інституції зверталися до громадянства по гроші на школи. Але треба було задоволити амбіції деяких політичних величин, щоб не нанести більшої шкоди.

Коли настала війна, лишилися школи залежні матеріяльно від Кр. Шк. Союзу, як опущені сироти, без господаря, бо більшість членів Кр. Шк. Союзу виїхала з краю. Тимчасом тодішна „Рідна Школа", яка мала рухливий виділ, відновила всі свої школи, які були припинили навчання за російської інвазії в Галичині, ще й нові відкрила. Вона уважала своїм обовязком також заопікуватися полишеними школами Кр. Шк. Союзу. Про се просив її писемно також останній голова Кр. Шк. Союзу, бл. п. Ів. Кивелюк, який був поза Східною Галичиною. І „Рідна Школа" заопікувалася. Поробила заходи за звільнення учителів з війська для тих шкіл, давала грошей на удержання, на шкільне приладдя, то старалася у військової влади за висилення війська, а то й військових шпиталів з деяких шкільних будинків. Молодь, яка вже була в стрілецьких окопах, приходила до тих шкіл здавати іспити, а нова учащала правильно на науку і не марнувалася.

В 1917 р. повернулися до Львова члени Кр. Шк. Союза і навіть робили заходи; щоби це статутове товариство відновити, але нарід уже не хотів, бо не бачив потреби роздвоювати шкільну акцію. Одначе утримування шкіл потягало за собою значно збільшені видатки, матеріяльні обставини в краю ставали щораз важчі, ще й на добавок „Рідна Школа" не мала від народу мандату на всенародну шкільну установу. Цим мандатом наділено її щойно 3. червня 1920 р. на нараді всього зорґанізованого українства. Там остаточно зліквідовано Кр. Шк. Союз формально, а „Рідній Школі" осталися всі середні школи, яких власником вона була до тої пори, хіба „на папері", супроти влади.

Ювилейний рік 50-ліття „Рідної Школи" використаймо для закріплення дотеперішних її досягнень. Даймо їй тверду основу на будуче півстоліття.

—о—

Гріш, що даш на рідні школи,
Не пропащий гріш ніколи.
Вернеться, зросте він згодом
В міліони між народом.

А віддасть його Вкраїні
Молоде те покоління,
Що у рідній вчилось школі
Добувати долі-волі.

—о—

Ніякий культурний нарід не може обійтися без шкільного Товариства, яке в національній державі стає клітиною державно-освітного апарату, а в мішаній — доповнює її занедбання чи недогляди в освітній роботі. — Скількиж більше значіння для бездержавного українського народу має „Рідна Школа" в старому краю! Памятаймо на це!

—о—

Національним ідеалом українського народу перейметься дитина в Старому Краю тільки в „Рідній Школі". Тому піддержім завзято її змагання в її другому пів-столітті!

БУДЖЕТ „РІДНОЇ ШКОЛИ" НА 1931—32 РІК.

обчислений у польських злотих (9 зл. — $1).

		Певні видатки:	Сподівані приходи:
Діточі садки (в краю)		30,200.00	
Захоронки: а) у Львові	24,536.04		
б) в краю	18,655.60	43,191.64	9,287.45
Народні школи: а) у Львові	227,653.74		
б) в краю	281,311.69	508,965.43	102,589.56
Середні школи		208,202.73	745,887.00
Фахові школи: а) у Львові	79,009.49		
б) в краю	50,459.06	139,468.55	36,487.71
Бурси		138,380.33	118,380.33
Сплата довгів, адміністрація 700 кружків, винайм будинків на школи, адміністрація шкіл та оплата суспільного обезпечення: а) у Львові	298,686.75		
б) в краю	174,703.82	473,390.57	
Книгарня		28,356.37	28,356.37
Видавництво		27,881.21	27,881.21
Недвижимости			12,393.00
Субвенції інституцій і гром. управ			10,000.00
Непередбачені видатки і для заокругл.		1,353.19	
Разом		2,200,000.00	1,091,262.63
		До покриття	1,108,737.37

Коли приглянемося тим мертвим цифрам, то вони починають до нас говорити про це, в який бік головно звертається увага „Рідної Школи". Кажемо — **головно**; бо життя не знає ніякої виключности.

На око виглядали би найвищі видатки на середні школи. Але на ділі до них доплачує „Рідна Школа" всього 62,915 зол. 73 сот., себто коло $7,000. Натомісць до самих народних шкіл треба доплатити на цей рік 406,375 зол. 87 сот., себто поверх $45,000; до фахових шкіл поверх 100 тисяч зол. (поверх $11,000); до захоронок около 35,000 зол., а до діточих садків 30,000 зол.

Очевидно, що у видатках цього буджету можуть прийти дуже немилі несподіванки, бо замісць почислити коло 200 тисяч зол. (коло $20,000) на непередбачені видатки, почислено всього 1,353 зол. 19 сот., себто коло $190.

А всеж таки остається до покриття поважна сума — 1,108,737 зол. 37 сот., себто $123,193. Хто їх має покрити? — **УКРАЇНЦІ**; всі, що до них причисляються; там у краю і тут в Америці. А з чого? — **Даваймо частину з того, що нам приносить наше майно і наша праця. Тоді стане ще й на велику розбудову.**

ЩО СОБОЮ УЯВЛЯЄ „РІДНА ШКОЛА".

Школи:	Ч. дітей	Ч. вчителів
46 діточих садків	1,640	46
18 захоронок	618	18
72 народні школи	6,975	208
10 ґімназій (одна розбудовується у Зборові)	1,682	
4 учительські семинарії	523	225
9 фахових шкіл	925	
7 фахових курсів	227	88
6 Бурс (в розбудові 6)	367	
Настоятелів бурс, службов. у кружках і в централі		30
171 разом	12,957	615

„МАЙНО „РІДНОЇ ШКОЛИ".

1) **14 поверхових камениць** у 10-ох містах (у Львові 3)
2) **15 партерових домів** у 13-ох місцевостях (у Львові 1)
3) **32 парцель** у 21-ній місцевости (у Львові 5)

Ввесь цей маєток обчислений по можливо найнижчій ціні на $230,000.

4) **Бібліотеки:**

Кружки „Р. Школи" мають	36,615	томів
Школи „Р. Школи" мають	26,640	„
Педаґоґічні при школах і при централі	6,694	„
Разом	69,949	томів

5) **Книгарня „Рідної Школи"** (у Львові, вул. Сикстуська 20)
6) **Видавництво книжок**
7) **Пребогатий шкільний інвентар і научні прилади.**

ЗАХОДОМ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНСЬКИХ НАРОД. ОРГАНІЗАЦІЙ МІСТА НЮ ЙОРКУ
УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА НЮ ЙОРКУ І ОКОЛИЦІ ОБХОДИТИМЕ

В НЕДІЛЮ, 27-го ГРУДНЯ 1931 Р.

50-літний Ювилей „РІДНОЇ ШКОЛИ“

В УКРАЇНСЬКІМ НАРОДНІМ ДОМІ
217-219 EAST 6th STREET NEW YORK, N. Y.
ПОЧАТОК ТОЧНО В 8-мій ГОДИНІ ВВЕЧІР.

ПРОГРАМА ЮВИЛЕЮ: Вступне Слово виголосить д-р Л. МИШУГА. — ЮВИЛЕЙНИЙ РЕФЕРАТ виголосить делеґат „Рідної Школи п. Л. ЯСІНЧУК. — Гимн „Рідної Школи" відспіває Український Молодечий Хор під управою п. Т. Онуфрика. — Рухомі образці з Рідного Краю. — Молодеча Орхестра під управою п. Р. Придаткевича. — Деклямації. — Ритмічні вправи виконають ученики Школи Українських Танків п. В. Авраменка. — Український Танок. — Мішаний і Мужеський Хор „БАНДУРИСТ" під управою п. Ю. Кириченка. — В анґлійській мові буде говорити п. Семенина. — ЖИВИЙ ОБРАЗ.

Товариства і Братства виступлять з прапорами. 298,300

Ціни місць: $1.00 і 75 центів; стоячі 50 центів.

ФИЛАДЕЛФІЯ

ЙДЕ СЛІДАМИ НЮ ЙОРКУ, ШИКАҐА, КЛІВЛЕНДУ І ДРУГИХ ВЕЛИКИХ МІСТ.
ЗАХОДАМИ ГОЛОВНОЇ ШКОЛИ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТАНКУ ВАСИЛЯ АВРАМЕНКА
ПРИ ДІЯЛЬНІЙ ДОПОМОЗІ ПРОВИДІННЯ, ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ТОВАРИСТВ ТА СЛІДУЮЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ МІСТА ФИЛАДЕЛФІЇ: СОЮЗА УКРАЇНОК, ЦЕРКОВНИХ ГРОМАД, ГОРОЖАНСЬКИХ КЛЮБІВ ПО ДІЛЬНИЦЯХ, СІЧОВИХ ТОВАРИСТВ, УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ШКІЛ, СИРОТИНЦЯ СС. ВАСИЛІЯНОК і др., ТА ПРИ ДОПОМОЗІ ВИДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН
:——::——: буде влаштований :——::——:
ДНЯ 9-ГО КВІТНЯ 1932 Р. В ACADEMY OF MUSIC ПРИ БРОД І ЛОКОСТ УЛИЦЯХ

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ТА ЕТНОГАФІЧНИЙ БАЛЄТ

ВИКОНАНИЙ 500 ТАНЦЮРИСТАМИ ТА ДРУГИМИ СИЛАМИ.

Для підготовки отсього виступу проситься отсим українські організації міста Филаделфії та околичних українських громад, як: ЧЕСТЕР, ВИЛМИНГТОН, КОВТСВИЛ, ФІНІКСВИЛ, НАЙСТАВН, ФРЕНКФОРД, ДОЙЛСТАВН, ТРЕНТОН, АЛЛЕНТАВН, БЕТЛЕГЕМ і др., ВИСЛАТИ ЯК НАЙЧИСЛЕННІШІ ДЕЛЄҐАЦІЇ НА

ОРҐАНІЗАЦІЙНІ НАРАДИ

В НЕДІЛЮ, ДНЯ 27-ГО ГРУДНЯ (DEC.) 1931 РОКУ В ГОДИНІ 2.30 ПОПОЛУДНІ
ДО САЛІ ДОМУ УКР.-АМЕР. ГОРОЖАН, 849 Н. ФРЕНКЛИН УЛ. ФИЛАДЕЛФІЯ, ПА.
Головний реферат виголосить балетмайстер В. АВРАМЕНКО.

Для успішного виконання великого діла конечна допомога і співпраця як найширших мас українського громадянства. Приходіть отже всі, хто може і беріть участь в підготовці та виконанні діла, що причиняється до розголосу українського імени, а з тим до визнання української нації. 299-300

Впис учнів розпочинається по нарадах. Тому нехай прибудуть на наради бувші учні і свіжі кандидати до впису.

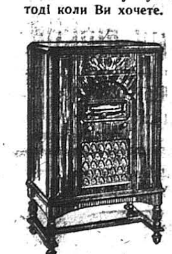
ВЕСЕЛІ СВЯТА РІЗДВА ХРИСТОВОГО І ЩАСТЄ В НОВІМ РОЦІ

Принесе до Вашого дому Святий О. Николай, коли купите найновіший музичний інструмент Р. С. А. Віктор Радіо-Фоноґраф, котрий сам виконує усю роботу, так, що для Вас вже більше не лишається нічого, тільки слухати і веселитися, тому що цей інструмент виконує краще усю роботу чим людська рука.

Отже при найближчій нагоді зайдіть до Базару Височанського і огляньте самі цей чудовий інструмент, на котрім Ви можете мати таку музику, яку Ви хочете і тоді коли Ви хочете.

Тільки погляньте на повищий образець, як Святий несе Р. А. Е.—26. Ціна з лямпками $247.50.

Оден з найтаньших Радіо-фоноґраф комбінейшен, котре грає майже усі рекорди, кабінет гарно викінчений як рівнож і машину посідає дуже добру, а ціна його тільки $99.50.

Р. Е.—73. Ціна з лямпками $99.50.

Ціни інших моделів радія, котрі у нас можна дістати:

R-7	$ 69.50	R-10	86.50
R-9	89.50	RE-73	99.50
R-50	157.00	RE-18	147.00
		RAE-79	995.00

Вкінци звертаємось до ВАС з кличем СВІЙ ДО СВОГО, а ми зі своєї сторони стараємось, щоби всі наші костумери були добре обслужені і задоволені, про що ми вже дали богато доказів.

НАЙНОВІШІ УКРАЇНСЬКІ РЕКОРДИ ВІКТОРА.

12-цалеві по $1.25.
V71021 Бог Предвічний, ч. 1 і 2 — М. Зазуляк
V71020 Свята Вечера, ч. 1 і 2 — Гал. Трупа
V68944 Єлици і Іже Херувими — Хор Церкви Пр. Діви

10-цалеві по 75 цнт.
V21065 Коло млина — співає В. Барчанівна / Жінка загуляла — і Й. Давиденко
V21066 Полька Цяця-Ляля — Давид. і Цибелли / Танець Коробушка — мандол. і ґітара
V21062 Маруся, полька — Орхестра / Невільник, вальс — М. Слободзяна
V21064 Моя Палиничка — Барчанівна / Іван на току — і Давиденко
V21013 Весела полька / Кохание вальс — Д. Козел
V21046 Хлоп винен — С. Ліщак / Нещастя в хаті — і Ф. Котович
V21035 Козак для молодих — Орхестра / Коломийка Любка — Слободзяна
V21022 Козак для старих — Орхестра / Коломийка скалатська — Слободзяна
V21056 Канадійський Козак / Коломийка з Вінніпеґу — М. Кулик

J. WYSOCHANSKY
47 BEACON STREET, NEWARK, N. J.
Tel. Market 2-4130

R.C.A. Victor

РЕКЛЯМА НА МОГИЛІ.

У Франції не лише кохання, але теж шлях до слави йде крізь шлунок... У Монте-Сан-Міщель вибудували памятник (напевно вперше в історії) — омлетови... Правда, що не безпосередно йому, але тамошній власниці ресторану, яка вміла приряджувати дуже смачний омлет... Памятник із білого мармуру прикращує родинну гробницю, де спочиває біля свого чоловіка мистця... куховарка. На памятнику напис золотом усміхається до погідного неба: „Тут спочивають віковічним сном Віктор і Анета Пуляр, вірні подруги й небуденні— куховари. Бог прийме їх так гостинно, як вони приймали завжди своїх гостей".

МІТІНҐИ ВІДДІЛІВ У.Н.СОЮЗА

НЮ ЙОРК, Н. Й. Укр. Запомогове Тов. „Дністер", від. 361, повідомляє всіх своїх місцевих і позамісцевих членів, що річні збори відбудуться в суботу, 26-го грудня, в годині 8-ій ввечір, в Укр. Н. Домі, 217 Іст 6-та вул. Кождий член має явитись на сих зборах, бо є важні справи до полагодження. На сих зборах буде звіт уряду за цілий рік і вибір уряду на слідуючий рік. Не явившийся член без оправдання буде відвічальний після статута. — Мих. Гуцалюк, гол.; Д. Костишин, секр.

Синок: Чого тато шукає?
Мати: Своеї палиці.
Синок: Чи батько йде на прохід, чи хоче переглядати мій шкільний зшиток?

Учитель: Уявіть собі, діти, що я йду лісом, на мене нападають бандити, один з них ударив мене в голову так сильно, що я впав на землю нежив. Що булоб потім?
Ученик: На другий день не булоб науки.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ